

JOŠKO VUKOSAV*, IVANA GLAVINA JELAŠ**, JOŠKO SINDIK***

Povezanost agresivnosti i osobina ličnosti kod počinitelja nasilničkog i nenasilničkog kriminaliteta

Sažetak

Cilj istraživanja bio je utvrditi postoji li povezanost između agresivnosti i crta ličnosti kod tri skupine osoba: pravomoćno osuđenih za najteža kaznena djela iz područja nasilničkog kriminaliteta (ubojstva, silovanja i sl., tj. NK), pravomoćno osuđenih za nenasilna kaznena djela (pronevjere, krivotvorenje isprava i sl., tj. NNK) te odgovarajuće skupine osoba iz opće populacije koje nisu osuđivane (NO). Ispitane su tri dobno ujednačene grupe muških sudionika: NK (N=138), NNK (N=149) te NO (N=147). Primijenjena su tri mjerna instrumenta: International Personality Item Pool (IPIP50), upitnik agresivnosti Bussa i Perryja te upitnik agresivnosti A-87. Rezultati kanoničke korelacijske analize pokazuju statistički značajnu povezanost između crta ličnosti i agresivnosti osoba koje pripadaju dvjema grupama sudionika koji su počinitelji kaznenih djela (NK i NNK), ali ne i kod neosuđivanih ispitanika. U obje skupine osuđenih ispitanika najviše korelacije s kanoničkim faktorom od crta ličnosti imaju savjestnost i emocionalna stabilnost, a u skupini osuđenih za nasilnička djela visoki koeficijent korelacije s kanoničkim faktorom ima i ugodnost. Sve varijable agresivnosti imaju visoke korelacije s kanoničkim faktorom, kod oba korištena upitnika te u obje skupine osuđenih ispitanika. Rezultati istraživanja mogu poslužiti u smjeru modeliranja mjera prevencije, ponajprije sa svrhom sprečavanja pojave nasilničkog i nenasilničkog kriminaliteta.

Ključne riječi: agresija, A-87, AQ, kaznena djela, peterofaktorski model ličnosti.

---

* doc. dr. sc. Joško Vukosav, Visoka policijska škola, MUP RH, Zagreb.

** dr. sc. Ivana Glavina Jelaš, Visoka policijska škola, MUP RH, Zagreb.

*** doc. dr. sc., Joško Sindik, Institut za antropologiju, Zagreb. Nakon što je napisan ovaj rad, autor je umro.

1. UVOD

Uvid u povezanosti agresivnosti i osobina ličnosti počinitelja različitih vrsta kaznenih djela može dati informacije korisne za prevenciju, ali i tretman osuđenika. Predmet ovog članka upravo je utvrđivanje povezanosti između osobina ličnosti i agresivnosti kod pravomoćno osuđenih za nenasilna i nasilna kaznena djela.

Postoje četiri osnovna cilja kažnjavanja kriminalnog ponašanja: zaštita društva od prijestupnika; njihova resocijalizacija, odnosno socijalna integracija; preventivno djelovanje na potencijalne prijestupnike; odmazda društva za počinjena kaznena djela (Vukosav, 2001). Potrebno je težiti individualizaciji samog kažnjavanja i drugih kaznenopravnih sankcija, kao i prilagođavanju samoga tretmana osobnim karakteristikama osuđenika jer je svaki počinitelj kaznenog djela pojedinac za sebe. No, postojeće metode korištene u penologiji kod nas nisu u dovoljnoj mjeri prilagođene pojedincu (Mejovšek, 1989). Stoga je posebno važno razmotriti osobine ličnosti pojedinca. Da bismo utvrdili razlike u povezanostima agresivnosti i osobina ličnosti počinitelja različitih vrsta kaznenih djela, u ovom smo istraživanju odabrali psihološke varijable tzv. peterofaktorskog (*Big Five*) modela ličnosti, koji pokriva pet širokih dimenzija ličnosti: ekstraverzija, emocionalna stabilnost, ugodnost, savjesnost i intelekt.

1.1. Peterofaktorski (*Big Five*) model ličnosti

Ideja o pet velikih dimenzija ličnosti postojala je dugo, jer su se javljale i u faktorskim analizama termina za opise ličnosti poput Allport-Odbertova popisa osobina i u upitničkim mjerama ličnosti (Ozer i Reise, 1994; McCrae i Costa, 1997, 1999). Prva dimenzija u modelu jest inteligencija ili tzv. otvorenost za iskustvo: koliko smo intelektualno otvoreni za nove spoznaje i iskustvo, originalni i liberalni. Obuhvaća elemente poput maštovitosti, nezavisnosti u procjenama, usmjeravanja pažnje na osobne osjećaje, preferiranja raznolikosti, intelektualne znatiželje. Otvorene osobe zanima vanjski, ali i njihov unutarnji svijet, pa su njihova iskustva bogatija raznim doživljajima. Sklone su prihvaćanju novih ideja i nekonvencionalnih vrijednosti, dok pozitivne i negativne emocije doživljavaju intenzivnije od zatvorenih osoba (Costa i McCrae, 2005). Costa i McCrae (2005) ističu da je ova dimenzija povezana s nekim aspektima inteligencije, kao što je divergentno mišljenje, ali ni u kojem slučaju nije ekvivalent inteligencije (McCrae, 1987, prema Costa i McCrae, 2005). Ljudi s niskim rezultatima na otvorenosti skloni su konvencionalnom ponašanju, obično su poslovni i praktični te politički konzervativni. Druga dimenzija naziva se emocionalna stabilnost: smirenost, sigurnost u sebe, neranjivost, sklonost uzbuđenju zbog iznenadnih podražaja. Emocionalno nestabilne osobe snažnije reaguju na potencijalni stres i teže se suočavaju s njim. Emocionalna stabilnost (N) najšira je dimenzija koja suprotstavlja emocionalnu stabilnost ili prilagodbu i neprilagodbu (Costa i McCrae, 2005). Srž je N-dimenzije opća sklonost doživljavanju negativnih emocionalnih stanja (poput straha, srdžbe, ljutnje, krivnje i gađenja), pa poremećene emocije kod ljudi s visokim rezultatom na N-ljestvici interferiraju s dobrom prilagodbom. Pored osjetljivosti na psihičke poteškoće, N ujedno mjeri i sklonost iracionalnim idejama, smanjenu sposobnost kontroliranja impulsa i neuspješnije suočavanje sa stresom. Međutim, visoki rezultat na N ljestvici moguć je i bez postojanja bilo kakva psihijatrijskog poremećaja (Costa i McCrae, 2005). Osobe s niskim rezultatima na ljestvici neuroticizma emocionalno

su stabilne, smirene, opuštene, uravnotežene i u stanju su suočiti se sa stresnim situacijama bez uznemiravanja. N-dimenzija u visokoj se mjeri podudara s istoimenom dimenzijom iz Eysenckova modela ličnosti (Eysenck i Eysenck, 1994a; 1994b). Isto vrijedi i za ekstraverziju (E), dimenziju koja upućuje na društvenost, asertivnost i razgovorljivost, ali i osobine temperamenta kao što su traženje uzbuđenja i pozitivna emocionalnost (Eysenck i Eysenck, 1994a; 1994b; Costa i McCrae, 2005). Ekstraverti su u odnosima s drugim ljudima druželjivi i topli, brzo pričaju te obično preuzimaju čelništvo u grupi, dok su introvertirane osobe povučene, neovisne i uravnotežene. Četvrta dimenzija ličnosti najčešće se naziva savjesnost te opisuje pažljivost prema drugima, pouzdanost te vlastitu savjesnost u pristupu privatnom i profesionalnom životu. Savjesnost (S) obilježje je osoba koje su odlučne, promišljene, točne, pouzdane, uspješne na akademskom polju te uredno obavljaju svoje društvene i građanske dužnosti (visoko su odgovorne i uredne). Savjesnost se može definirati kao nepatološki oblik opsesivno-kompulzivne ličnosti koju opisuje potreba za radom i redom, a pojednostavnjeno se savjesnošću može smatrati "karakternost" (Costa i McCrae, 2005). Osobe s visokim rezultatom na S-ljestvici skrupulozne su, a one s niskim rezultatom na S-skali nisu nužno bez moralnih načela, ali ih manje strogo primjenjuju i opuštenije su u nastojanju da ostvare postavljene ciljeve. Ljudi s niskim rezultatima na S-ljestvici vjerojatnije su manje uspješni u školi i na poslu. Peta dimenzija ličnosti jest ugodnost: dobroćudnost, nesebičnost, nerazdražljivost, ugodnost komuniciranja s drugima i sklonost za kooperativnost. Drugim riječima ugodnost (U) dimenzija je koja se odnosi na interpersonalne sklonosti i na međuljudsku komunikaciju, slično kao i ekstraverzija (E) (Costa i McCrae, 2005). I dok se E definira kroz socijalnost i potrebu za većim brojem socijalnih kontakata, ugodnost teži visokoj kakvoći međuljudskih odnosa, pa je ugodna osoba u biti altruistična, lako suosjeća, rado pomaže drugima te vjeruje da će joj ljudi uzvratiti na isti način (Costa i McCrae, 2005). Ugodna osoba je skromna, obzirna, iskrena. Osobe s niskim rezultatom na U-ljestvici neugodne su, egocentrične, odbijaju suradnju, skeptične su i paranoične prema drugima. Visoka ugodnost povezana je s ovisnim poremećajem ličnosti, a niska ugodnost s narcisoidnim, antisocijalnim i paranoidnim poremećajima ličnosti (Costa i McCrae, 2005).

1.2. Agresivnost, uzroci kriminaliteta i delinkvencija

Agresivnost se u velikom broju istraživanja pokazala kao dobar prediktor budućeg delinkventnog ponašanja (Huesmann et al., 1984), dok su varijable za operacionalizaciju agresivnosti uspješno razlikovale nasilne od nenasilnih delinkvenata (Mejovšek, Čajner-Mraović i Buđanovac, 1997), kao i nasilne delinkvente od nedelinkventne populacije (Žužul, Knezović i Šakić, 1989). Nađene su i značajne razlike na pojedinim skalama agresivnosti između počinitelja različitih kaznenih djela (Knezović i sur., 1989). Različiti čimbenici mogu utjecati na razinu agresivnosti kod djece: roditeljsko zanemarivanje i zlostavljanje, nepovoljno obiteljsko ozračje, odrastanje u "nasilnoj" okolini, alkoholizam roditelja, nizak socioekonomski položaj primarne obitelji i slično (Vukosav, 2002). Agresivnost je relativno stabilna osobina ličnosti koja pokazuje vremensku dosljednost, a zbog utvrđenog odnosa između agresivnosti i kriminaliteta, prethodno navedene varijable mogu se gledati i kao posredni prediktori budućeg delinkventnog ponašanja (McGuire, 2004).

Rezultati istraživanja usmjerenih na čimbenike nastanka kriminaliteta pokazali su da

na etiologiju kriminaliteta utječe više kategorija različitih čimbenika, među kojima se ističu skupine bioloških, socijalnih, ekonomskih, okolinskih i psiholoških (Vukosav, 2006). S obzirom na to da navedeni čimbenici imaju različite razine utjecaja te da njihov utjecaj može biti izravan ili posredan, pri istraživanju uzroka kriminaliteta istodobno treba istraživati veći broj tih čimbenika da bi se mogla razlučiti i razumjeti njihova uloga u nastanku kriminaliteta u pojedinim populacijama (Vukosav, 2006). U ovom slučaju istražili smo prije svega skupinu psiholoških čimbenika: strukturu ličnosti mjerenu primjenom peterofaktorskog modela te model agresivnosti, koji se može očitovati ili kao latentna tendencija za agresijom ili kao manifestno agresivno ponašanje. Međutim, agresivnost je u ovom istraživanju korištena samo kao varijabla koju smo doveli u vezu s preostalim crtama ličnosti pojedinca, s obzirom na to da smo u prethodnom istraživanju utvrdili razlike između osoba koje se nalaze na izdržavanju kazne za djela nasilničkog kriminaliteta, pravomoćno osuđenih za djela nenasilničkog kriminaliteta te kontrolne skupine sudionika (Vukosav, Glavina Jelaš i Sindik, 2015). U tom istraživanju, nasilni prijestupnici pokazali su se statistički značajno agresivniji u odnosu na nenasilne prijestupnike i kontrolnu skupinu sudionika u dva instrumenta za mjerenje agresivnosti.

1.3. Povezanost agresije i ličnosti

U istraživanjima se crte ličnosti pokazuju kao važni prediktori agresivnog ponašanja. Peterofaktorski model pokazao se vrlo korisnim u razumijevanju veze između ličnosti i agresije (Bettencourt i sur., 2006). Barlett i Anderson (2012) navode da su Big Five crte ličnosti povezane s agresijom izravno i/ili neizravno preko agresivnih emocija i stavova. Dakle, agresivni stavovi i emocije djeluju kao medijator varijable u odnosu crta ličnosti i agresivnog reagiranja i ponašanja.

Crte neuroticizam i ugodnost posebno se ističu kada je u pitanju povezanost s agresijom. U prethodnom su poglavlju opisane osobe s niskim rezultatima na mjerama neuroticizma i ugodnosti. Kod ugodnosti se glede sklonosti agresivnom reagiranju može još istaknuti to da se radi o antagonističkim pojedincima koji su skloni suprotstavljati se te napadati ili kažnjavati druge. Slabi su u emocionalnoj ekspresiji, hladni su i bezosjećajni. Od obilježja neuroticizma kao važni u pogledu agresije ističu se impulzivnost te hostilnost. Mnogobrojna istraživanja ukazala su na značajnu povezanost navedenih dviju crta ličnosti i različitih oblika agresije (npr. Miller i sur., 2003; Gleason i sur., 2004; Sharpe i Desai, 2001). Ugodnost se ističe kao najsnažniji prediktor agresivnog ponašanja u kontekstu Big Five modela ličnosti, točnije nizak rezultat na skali ugodnosti. Ta je crta u negativnoj korelaciji i sa samoprocjenama agresivnosti kao i procjenama od strane vršnjaka (Gleason i sur., 2004).

I druge su se crte pokazale povezanima s agresijom. Tako Ang i sur. (2004) nalaze da je nizak rezultat na skali savjesnosti povezan s većom sklonosti agresivnom reagiranju. Campbell i Muncer (2009) ističu impulzivnost kao važan prediktor agresivnosti. Dalje, istraživanja povezanosti ekstraverzije i agresije daju nedosljedne rezultate. Naime, neki autori nalaze značajnu pozitivnu korelaciju među navedenim varijablama, dok neka istraživanja nalaze negativnu korelaciju (Barlett i Anderson, 2012). No, kao što je navedeno, ugodnost i neuroticizam najviše se ističu kao crte ličnosti kada je u pitanju agresivno ponašanje.

U ovom istraživanju nastojalo se ne samo pronaći povezanost između različitih oblika

agresivnosti i osobina ličnosti već i diferencirati trendove povezanosti ovih varijabli kod pravomoćno osuđenih za nenasilna i nasilna kaznena djela.

Drugim riječima, cilj ovog istraživanja bio je utvrditi povezanost između dva skupa podataka, agresivnosti i "velikih pet" (Big Five) osobina ličnosti kod tri skupine ispitanika: pravomoćno osuđenih za najteža kaznena djela iz područja nasilničkog kriminaliteta (ubojstva, silovanja i sl., tj. NK), pravomoćno osuđenih za nenasilna kaznena djela (pronevjere, krivotvorenje isprava i sl., tj. NNK) te odgovarajuće skupine osoba iz opće populacije koje nisu bile osuđivane (NO).

2. METODA

2.1. Sudionici

Ispitane su pravomoćno osuđene muške osobe koje se nalaze na izdržavanju kazne za djela NK (N = 138), za djela NNK (N = 149), kao i po relevantnim varijablama ujednačena (po dobi i spolu) skupina osoba NO (N = 147). Svi sudionici u tri skupine bili su muškarci, približno istih godina. NO osobe bile su relativno najmlađe (u prosjeku imaju 33,03 godine), nešto starija (34,99 godina) bila je skupina NK, dok je skupina NNK bila relativno najstarija (35,59 godina). Međutim, dobne razlike među skupinama nisu bile statistički značajne.

2.2. Postupak

Sudionici koji se nalaze u kaznenim zavodima, kao i sudionici iz kontrolne skupine, testirani su dvama upitnicima agresivnosti (jedan je korišten u ovom istraživanju), jednim upitnikom ličnosti te upitnikom o socioekonomskom statusu. Samo ispitivanje provedeno je u kaznenom zavodu Remetinec tijekom redovitog psihodijagnostičkog postupka koji obavezno prolaze sve pravomoćno osuđene osobe, dok je testiranje kontrolne skupine provedeno u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje u Zagrebu (u sklopu redovitih aktivnosti testiranja osoba koje su povremeno prijavljene na burzu rada). Ispitivanje je provedeno grupno, u više grupa, najčešće do desetak sudionika. Prije testiranja sudionicima je bila pročitana uputa o načinu odgovaranja na tvrdnje iz svakog upitnika, a naglašena je i znanstvena svrha istraživanja uz zajamčenu anonimnost. Kod prve dvije skupine sudionika (pravomoćno osuđene osobe za različita kaznena djela) varijabla obilježja počinjenog djela (NK ili NNK) kontrolirala se putem članka Kaznenog zakona na temelju kojeg su osuđeni. U kontrolnoj skupini sudionika (NO) isključeni su oni koji su prije provođenja istraživanja bili kažnjeni, bilo prekršajno, bilo kazneno. Nemotivirani sudionici iz sve tri grupe (koji su npr. zaokružili isti odgovor, npr. procjenom "1" u svim testovima) bili su također eliminirani iz daljnjeg postupka. Vrijeme rješavanja nije bilo ograničeno, a sudionici su za vrijeme rješavanja upitnika mogli tražiti objašnjenja za nejasnoće.

2.3. Instrumenti

U prikupljanju podataka za potrebe ovog istraživanja korišteni su sljedeći mjerni instrumenti:

- International Personality Item Pool (IPIP50) (Mlačić i Goldberg, 2007) koji mjeri ekstraverziju, emocionalnu stabilnost, ugodnost, savjesnost i intelekt
- Upitnik za mjerenje agresivnosti (A-87) (Žužul, 1989) koji mjeri fizičku manifestnu i latentnu agresivnost, verbalnu manifestnu i latentnu agresivnost te indirektnu agresivnost
- Upitnik agresivnosti (Buss i Perry, 1992) koji mjeri srdžbu, hostilnost, fizičku i verbalnu agresiju.

2.3.1. *International Personality Item Pool (IPIP50) skala*

IPIP50 sadrži 50 čestica te mjeri pet širokih dimenzija ličnosti iz modela "velikih pet" (Big Five) (ekstraverzija, emocionalna stabilnost, ugodnost, savjesnost i intelekt). Jednaka faktorska struktura pronađena je u više desetaka istraživanja koja su koristila različite uzorke sudionika, provedenih u različitim razdobljima, što upućuje na zaključak da je peterofaktorska struktura stabilna u vremenu (Digman i Inoyue, 1986). I u hrvatskoj verziji IPIP50 upitnika dobivena je jasna peterofaktorska struktura (Mlačić i Goldberg, 2007). Zadatak sudionika bio je da za svaku pojedinu tvrdnju označi u kolikoj mjeri pojedini iskaz opisuje baš njega, onakva kakav se sada vidi. Dakle, na skali od pet stupnjeva (raspon od 1 = posve netočno do 5 = posve točno) sudionici označavaju broj koji odgovara njihovu samoopisu. Prilikom unosa i transformacije te kasnije analize podataka, procjene za dio tvrdnji jednostavno se zbrajaju (tvrdnje koje izravno ukazuju na posjedovanje neke osobine), dok se procjene za dio tvrdnji rekodiraju (tvrdnje koje opisuju manje posjedovanje neke osobine).

Bratko i Sabol (2006) ističu dobru pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (Cronbach alfa) pojedinih skala. Koeficijenti se kreću od 0,88 za ekstraverziju, 0,81 za ugodnost, 0,82 za savjesnost, 0,90 za emocionalnu stabilnost te 0,78 za intelekt. Pojedine su skale u umjerenim korelacijama, pa tako ekstraverzija korelira s ugodnošću ($r = 0,33$), savjesnošću ($r = 0,09$), emocionalnom stabilnošću ($r = 0,23$) te intelektom ($r = 0,34$). Nadalje, ugodnost korelira sa savjesnošću ($r = 0,22$), emocionalnom stabilnošću ($r = 0,06$) te intelektom ($r = 0,17$). Savjesnost je povezana s emocionalnom stabilnošću ($r = 0,19$) i s intelektom ($r = -0,01$). Dobivena je i povezanost između emocionalne stabilnosti i intelekta ($r = 0,09$). U našem istraživanju (Vukosav i sur., 2015), koeficijenti nutarnje konzistencije upitnika iznose 0,86 za ekstraverziju, 0,83 za ugodnost, 0,83 za savjesnost, 0,88 za emocionalnu stabilnost te 0,79 za intelekt. Korelacije između pojedinih skala upitnika pokazane su u tablici 1.

2.3.2. *Upitnik agresivnosti A-87*

Upitnik agresivnosti A-87 temelji se na pretpostavci da postoje dva osnovna oblika agresije, impulzivna i instrumentalna, ovisno o motivaciji koja se nalazi u njihovoj podlozi (Žužul, 1989). Agresivnost se kao crta ličnosti očituje ili kao latentna tendencija za agresijom ili kao manifestno agresivno ponašanje. Upitnik mjeri pet različitih značajki agresivnosti: fizičku manifestnu i latentnu agresivnost, verbalnu manifestnu i latentnu agresivnost te indirektnu agresivnost. Esencijalno je namijenjen mjerenju impulzivne agresivnosti (kao latentne i manifestne osobine ličnosti). Sastoji se od 15 opisanih situacija koje se odnose na ranije spomenute dimenzije agresivnosti koje upitnik mjeri, a pet mogućih odgovora za svaku situaciju odnosi se na 5 navedenih modaliteta agresivnog reagiranja. Zadatak je sudionika da za svaki od 5 ponuđenih odgovora izrazi svoj stupanj slaganja, u rasponu od: 1 = "baš se nikad tako ne ponašam" do 5 = "vrlo često se tako ponašam". Rezultati na svim subskalama definirani su kao jednostavna linearna kombinacija, a veći zbroj procjena znači i veću agresivnost.

U istraživanjima koeficijenti nutarnje konzistencije upitnika (Cronbach alfa) kreću se u rasponu od 0,76 (za indirektnu agresivnost) do 0,91 (za fizičku latentnu agresivnost), dok je pouzdanost cijelog upitnika izrazito visoka i iznosi 0,97 (Knezović i sur., 1989). U našem istraživanju (Vukosav i sur., 2015) koeficijenti nutarnje konzistencije upitnika (Cronbach) kreću se u rasponu od 0,79 (za indirektnu agresivnost) do 0,93 (za fizičku latentnu agresivnost), dok je pouzdanost cijelog upitnika izrazito visoka i iznosi 0,97.

2.3.3. *Upitnik agresivnosti (AQ)*

Upitnik mjeri četiri aspekta agresivnosti: fizičku agresivnost, verbalnu agresivnost, srdžbu i hostilnost. Fizička i verbalna agresija, koje uključuju ozljeđivanje i povređivanje drugih ljudi, predstavljaju instrumentalnu komponentu ponašanja, dok srdžba, koja uključuje fiziološko uzbuđenje i pripremu za agresiju, reprezentira emocionalnu ili afektivnu komponentu ponašanja. Hostilnost u kojoj su sadržani osjećaji bolesnog htijenja i nepravde predstavlja kognitivnu komponentu ponašanja.

Upitnik se sastoji od 29 čestica od kojih devet čestica mjeri fizičku agresiju, pet čestica mjeri verbalnu agresiju, sedam mjeri srdžbu i osam mjeri hostilnost. Zadatak je sudionika da za svaki ponuđeni odgovor izrazi svoj stupanj slaganja, u rasponu od: 1 = "potpuno se slažem s tvrdnjom" do 5 = "uopće se ne slažem s tvrdnjom". Veći stupanj slaganja ukazuje na nižu razinu agresivnosti.

Vukosav (2011) proveo je istraživanje kojim su utvrđeni koeficijenti pouzdanosti za pojedine skale: fizička agresija 0,80, verbalna agresija 0,76, srdžba 0,72 i hostilnost 0,72, dok je pouzdanost cijelog upitnika 0,80. S obzirom na relativno malen broj tvrdnji koje definiraju svaki pojedini faktor, dobiveni koeficijenti pouzdanosti ukazuju na zadovoljavajuću razinu stabilnosti tijekom vremena.

2.4. Statističke analize

Podaci su analizirani statističkim paketom IBM SPSS 24.0. Uz temeljnu deskriptivnu statistiku, ispitane su pouzdanosti interne konzistencije (Cronbach alpha) u svim primijenjenim mjernim instrumentima. Kanoničkom korelacijskom analizom utvrđene su povezanosti između subskala upitnika IPIP50, A-87 te AQ. Pearsonovim koeficijentima korelacije utvrđena je povezanost između pojedinih osobina ličnosti te između pojedinih aspekata agresivnosti, posebno za uzorke NK, NNK te NO. Sve povezanosti komentirane su na razini pogreške u procjeni $p < 0,05$.

3. REZULTATI

U tablici 1 prikazani su deskriptivni podaci za sva tri uzorka sudionika.

Tablica 1: Aritmetičke sredine i standardne devijacije crta ličnosti i agresije

	nasilnički kriminalitet		nenasilnički kriminalitet		neosuđivani	
agresivnost (A-87)	M	SD	M	SD	M	SD
verbalna manifestna	35,065	10,902	27,607	9,188	31,033	9,535
fizička manifestna	22,174	8,146	18,227	4,323	19,413	5,482
indirektna	24,754	8,034	20,127	5,308	21,400	5,947
verbalna latentna	34,246	10,740	27,653	9,607	31,987	11,254
fizička latentna	24,971	11,825	19,433	5,979	21,820	7,512
agresivnost (AQ)						
srdžba	23,906	7,062	27,407	6,361	25,047	7,656
hostilnost	22,949	6,619	26,627	7,320	25,840	6,353
fizička	27,855	8,802	33,307	8,258	31,960	7,243
verbalna	14,906	4,275	17,360	4,442	16,027	4,098
crte ličnosti (IPIP50)						
intelekt	29,717	4,692	29,567	5,552	30,752	5,977
ekstraverzija	31,036	5,331	30,907	5,815	32,540	5,628
ugodnost	37,365	5,641	36,947	6,926	37,664	6,516
savjesnost	36,710	6,043	37,833	7,051	36,446	6,201
emocionalna stabilnost	33,029	7,181	35,760	7,593	33,932	6,813

Rezultati kanoničke analize za grupu ispitanika osuđenih za nasilnički kriminalitet prikazani su u tablici 2. Postoji statistički značajna povezanost između agresije mjerene s obadva upitnika agresivnosti i crta ličnosti. U prvoj analizi u kojoj je pet značajki agresije mjereno A-87 upitnikom prvi kanonički korijen pokazao se statistički značajnim ($R = 0,447$, $p < 0,05$). U pogledu varijabli za operacionalizaciju agresivnosti najviše vrijednosti koeficije-

nata korelacije s prvim kanoničkim faktorom imaju varijable fizička manifestna ($r = 0,792$) te indirektna agresija ($r = 0,910$). Od crta ličnosti najviše korelacije s prvim kanoničkim faktorom imaju ugodnost ($r = -0,769$) i emocionalna stabilnost ($r = -0,713$). Zajednička varijanca dva seta varijabli iznosi 25 %. U tablici se nalaze i podaci kanoničkih krosopterećenja preko kojih se izravnije vidi povezanost jednog seta varijabli s drugim. Tako najvišu povezanost s kanoničkom varijatom seta varijabli ličnosti imaju indirektna agresija ($r = 0,407$), fizička manifestna ($r = 0,354$) te fizička latentna agresija ($r = 0,306$). Od varijabli ličnosti, najvišu korelaciju s kanoničkom varijatom seta agresivnih varijabli imaju ugodnost ($r = -0,344$) i emocionalna stabilnost ($r = -0,319$). I konačno, u tablici su i podaci o postotku objašnjene varijance, kako unutar pojedinog seta varijablama tog seta, tako i postotak objašnjenja varijance jednog seta varijablama iz drugog seta. Dakle, kod agresivnih varijabli pokazalo se da objašnjavaju 49 % varijance optimalno ponderirane linearne kombinacije varijabli svog seta, a ujedno objašnjavaju i 5 % varijance seta varijabli ličnosti. Kod varijabli ličnosti pokazalo se da objašnjavaju 29 % varijance svog seta te 9 % varijance seta kod varijabli za operacionalizaciju agresivnosti.

U analizi u kojoj su četiri aspekta agresije mjerena AQ upitnikom također se samo prvi kanonički faktor pokazao statistički značajnim ($R = 0,468$, $p < 0,05$). Sva četiri koeficijenta korelacije, glede varijabli agresivnosti, prilično su visoka (najniži $r_{\text{verbalna}} = -0,632$), s tim da najvišu korelaciju s prvim kanoničkim faktorom ima fizička agresivnost ($r = -0,845$). Od crta ličnosti najvišu korelaciju imaju ugodnost ($r = -0,748$) i emocionalna stabilnost ($r = -0,802$). Zajednička varijanca dva seta varijabli iznosi 28 %. Dalje, najvišu povezanost s kanoničkom varijatom seta varijabli ličnosti ima fizička agresija ($r = -0,396$). Od varijabli ličnosti, najvišu korelaciju s kanoničkom varijatom seta varijabli za operacionalizaciju agresivnosti imaju ugodnost ($r = -0,351$) i emocionalna stabilnost ($r = -0,376$). Glede postotka varijance unutar setova, kod agresivnih varijabli pokazalo se da objašnjavaju 58 % varijance svog seta i 6 % varijance seta varijabli ličnosti. Varijable ličnosti objašnjavaju 30 % varijance svog seta te 12 % varijance seta agresivnih varijabli.

Tablica 2: Rezultati kanoničke korelacijske analize varijabli za operacionalizaciju agresivnosti i ličnosti za skupinu ispitanika – nasilnički kriminalitet

<i>agresija (A-87) i ličnost</i>						
kanonički korijen	kanonička korelacija	kvadrat kanoničke korelacije	χ^2 test	stupnjevi slobode	p	
1.	0,447	0,250	0,667	25	0,002	
varijable	korelacija s prvim kanoničkim korijenom	korelacija s kanoničkom varijatom suprotnog seta				
verbalna manifestna	0,654	0,293				
fizička manifestna	0,792	0,354				
indirektna	0,910	0,407				
verbalna latentna	0,328	0,147				
fizička latentna	0,685	0,306				
intelekt	-0,293	-0,131				
ekstraverzija	0,129	0,058				
ugodnost	-0,769	-0,344				
savjesnost	-0,496	-0,222				
em. stabilnost	-0,713	-0,319				
% objašnjene varijance						
set 1 sa samim sobom	set 1 sa setom 2	set 2 sa samim sobom	set 1 sa setom 2			
0,492	0,098	0,290	0,058			
<i>agresija (AQ) i ličnost</i>						
kanonički korijen	kanonička korelacija	kvadrat kanoničke korelacije	χ^2 test	stupnjevi slobode	p	
1.	0,468	0,281	0,701	20	0,001	
varijable	korelacija s prvim kanoničkim korijenom	korelacija s kanoničkom varijatom suprotnog seta				
srdžba	-0,772	-0,361				
hostilnost	-0,788	-0,369				
fizička	-0,845	-0,396				
verbalna	-0,632	-0,296				
intelekt	-0,170	-0,080				
ekstraverzija	-0,080	-0,037				
ugodnost	-0,748	-0,351				
savjesnost	-0,537	-0,252				
em. stabilnost	-0,802	-0,376				
% objašnjene varijance						
set 1 sa samim sobom	set 1 sa setom 2	set 2 sa samim sobom	set 1 sa setom 2			
0,582	0,128	0,305	0,067			

Rezultati kanoničke analize za grupu ispitanika osuđenih za nenasilnički kriminalitet prikazani su u tablici 3. Postoji statistički značajna povezanost između agresije mjerene s obadva upitnika agresivnosti i crta ličnosti. U prvoj analizi u kojoj je pet značajki agresije mjereno A-87 upitnikom prvi i drugi kanonički korijeni statistički su značajni ($R_1 = 0,447$, $p < 0,05$, $R_2 = 0,291$, $p < 0,05$). Glede varijabli za operacionalizaciju agresivnosti, svi koeficijenti korelacije s prvim kanoničkim faktorom visoki su (najniži $r_{\text{fizička manifestna}} = -0,670$); najvišu korelaciju ima indirektna agresija ($r = -0,951$), a slijede je fizička latentna ($r = -0,835$) i verbalna latentna agresija ($r = -0,834$). Od crta ličnosti najviše korelacije s prvim kanoničkim faktorom imaju savjesnost ($r = 0,717$) i emocionalna stabilnost ($r = 0,814$). Zajednička varijanca dva seta varijabli iznosi 36 %. Najvišu vrijednost koeficijenta korelacije s drugim kanoničkim faktorom od agresivnih varijabli ima verbalna latentna ($r = 0,454$), a od crta ličnosti ugodnost ($r = 0,762$). Zajednička varijanca dva seta varijabli iznosi 9 %. Dalje, najvišu povezanost s kanoničkom varijatom seta varijabli ličnosti ima verbalna latentna agresija ($r = 0,132$). Od varijabli ličnosti, najvišu korelaciju s kanoničkom varijatom seta varijabli za operacionalizaciju agresivnosti ima ugodnost ($r = 0,222$). Obadva prethodno iznesena koeficijenta korelacije vrlo su niska. Glede postotka varijance unutar setova, kod varijabli za operacionalizaciju agresivnosti pokazalo se da objašnjavaju 58 % varijance svog seta i 1 % varijance seta varijabli ličnosti. Varijable ličnosti objašnjavaju 12 % varijance svog seta te manje od 1 % varijance seta agresivnih varijabli.

U analizi u kojoj su četiri aspekta agresije mjerena AQ upitnikom samo se prvi kanonički faktor pokazao statistički značajnim ($R = 0,618$, $p < 0,05$). Sva četiri koeficijenta korelacije, glede varijabli za operacionalizaciju agresivnosti, prilično su visoka (najniži $r_{\text{fizička}} = -0,677$), s tim da najvišu korelaciju s prvim kanoničkim faktorom ima srdžba ($r = -0,951$). Od crta ličnosti najvišu korelaciju imaju emocionalna stabilnost ($r = -0,962$) i savjesnost ($r = -0,647$). Zajednička varijanca dva seta varijabli iznosi 61 %. Dalje, najvišu povezanost s kanoničkom varijatom seta varijabli ličnosti ima srdžba ($r = -0,588$). Od varijabli ličnosti, najvišu korelaciju s kanoničkom varijatom seta varijabli za operacionalizaciju agresivnosti ima emocionalna stabilnost ($r = -0,594$). Glede postotka varijance unutar setova, kod agresivnih varijabli pokazalo se da objašnjavaju 63 % varijance svog seta i 11 % varijance seta varijabli ličnosti. Varijable ličnosti objašnjavaju 30 % varijance svog seta te 24 % varijance seta varijabli za operacionalizaciju agresivnosti.

Tablica 3: Rezultati kanoničke korelacijske analize varijabli za operacionalizaciju agresivnosti i ličnosti za skupinu ispitanika – nenasilnički kriminalitet

<i>agresija (A-87) i ličnost</i>						
klanonički korijen	kanonička korelacija	kvadrat kanoničke korelacije	χ^2 test	stupnjevi slobode	p	
1.	0,515	0,360	0,609	25	0,000	
2.	0,291	0,092	0,828	16	0,041	
varijable	korelacija s prvim kanoničkim korijenom	korelacija s kanoničkom varijatom suprotnog seta	korelacija s drugim kanoničkim korijenom	korelacija s kanoničkom varijatom suprotnog seta		
verbalna manifestna	-0,776	-0,399	-0,165	-0,048		
fizička manifestna	-0,670	-0,345	-0,337	-0,098		
indirektna	-0,951	-0,489	-0,081	-0,023		
verbalna latentna	-0,834	-0,429	0,454	0,132		
fizička latentna	-0,835	-0,430	-0,242	-0,070		
intelekt	-0,014	-0,007	0,009	0,003		
ekstraverzija	-0,062	-0,032	-0,015	-0,004		
ugodnost	0,276	0,142	0,762	0,222		
savjesnost	0,717	0,369	0,131	0,038		
em. stabilnost	0,814	0,419	-0,091	-0,026		
% objašnjene varijance						
set 1 sa samim sobom	set 1 sa setom 2	set 2 sa samim sobom	set 1 sa setom 2			
0,670	0,177	0,251	0,067			
<i>agresija (AQ) i ličnost</i>						
klanonički korijen	kanonička korelacija	kvadrat kanoničke korelacije	χ^2 test	stupnjevi slobode	p	
1.	0,618	0,618	0,544	20	0,000	
varijable	korelacija s prvim kanoničkim korijenom	korelacija s kanoničkom varijatom suprotnog seta				
srđžba	-0,951	-0,588				
hostilnost	-0,830	-0,513				
fizička	-0,677	-0,419				
verbalna	-0,694	-0,429				
intelekt	-0,191	-0,188				
ekstraverzija	-0,137	-0,084				
ugodnost	-0,348	-0,215				
savjesnost	-0,647	-0,400				
em. stabilnost	-0,962	-0,594				
% objašnjene varijance						
set 1 sa samim sobom	set 1 sa setom 2	set 2 sa samim sobom	set 1 sa setom 2			
0,633	0,242	0,304	0,116			

Rezultati kanoničke analize za grupu neosuđenih ispitanika prikazani su u tablici 4. Nije pronađena statistički značajna povezanost između varijabli za operacionalizaciju agresivnosti i ličnosti, ni u slučaju kada je agresija mjerena upitnikom A-87, kao ni pri mjerenju AQ upitnikom. Nijedan kanonički faktor nije se pokazao značajnim ($R_{A87ličnost} = 0,355$, $p > 0,05$; $R_{AQličnost} = 0,348$, $p > 0,05$).

Tablica 4: Rezultati kanoničke korelacijske analize varijabli agresivnosti i ličnosti za skupinu ispitanika – neosuđivani

klanonički korijen	kanonička korelacija	agresija (A-87) i ličnost kvadrat kanoničke korelacije	χ^2 test	stupnjevi slobode	p
1.	0,335	0,126	0,787	25	0,132
klanonički korijen	kanonička korelacija	agresija (AQ) i ličnost kvadrat kanoničke korelacije	χ^2 test	stupnjevi slobode	p
1.	0,348	0,138	0,819	20	0,122

U tablici 5 prikazani su koeficijenti korelacije između varijabli za operacionalizaciju agresivnosti mjerenih A-87 upitnikom i crta ličnosti. U skupini ispitanika osuđenih za nasilnički kriminalitet najviša statistički značajna (negativna) povezanost pronađena je između indirektna agresije i ugodnosti ($r = -0,306$) te indirektna agresije i emocionalne stabilnosti ($r = -0,309$), premda su te povezanosti zapravo niske. U skupini ispitanika osuđenih za nenasilnički kriminalitet najviši statistički značajan koeficijent korelacije nađen je između indirektna agresije i savjesnosti ($r = -0,375$) te između indirektna agresije i emocionalne stabilnosti ($r = -0,419$). Sve značajne korelacije negativnog su predznaka, dakle viši rezultati na skalama ugodnosti, savjesnosti i emocionalne stabilnosti povezani su s nižom agresijom. U skupini neosuđenih ispitanika gotovo da uopće nema statistički značajnih povezanosti. Međutim, važno je napomenuti da su sve statistički značajne povezanosti zapravo niske ili vrlo niske.

Tablica 5: Korelacije između dimenzija upitnika ličnosti IPIP50 i upitnika agresivnosti A-87 za tri različite skupine ispitanika

nasilnički kriminalitet	intelekt	ekstraverzija	ugodnost	savjesnost	em. stabilnost
verbalna manifestna	0,094	0,022	-0,154	-0,181*	-0,266**
fizička manifestna	-0,045	0,024	-0,294**	-0,246**	-0,218*
indirektna	-0,113	0,019	-0,306**	-0,253**	-0,309**
verbalna latentna	0,069	-0,028	-0,065	-0,212*	-0,139
fizička latentna	-0,042	0,015	-0,258**	-0,264**	-0,178*
nenasilnički kriminalitet	intelekt	ekstraverzija	ugodnost	savjesnost	em. stabilnost
verbalna manifestna	0,087	0,122	-0,084	-0,268**	-0,256**
fizička manifestna	0,002	-0,034	-0,193*	-0,242**	-0,313**
indirektna	-0,040	-0,005	-0,181*	-0,375**	-0,419**
verbalna latentna	0,060	0,058	0,011	-0,264**	-0,342**
fizička latentna	0,053	0,009	-0,165*	-0,275**	-0,362**
neosuđivani	intelekt	ekstraverzija	ugodnost	savjesnost	em. stabilnost
verbalna manifestna	0,197*	0,207*	0,060	-0,021	0,024
fizička manifestna	0,026	0,031	-0,117	-0,097	-0,107
indirektna	0,042	0,079	-0,097	-0,118	-0,100
verbalna latentna	0,218**	0,170*	0,074	0,011	0,154
fizička latentna	0,066	0,079	-0,120	-0,087	-0,058

U tablici 6 prikazani su koeficijenti korelacije između varijabli za operacionalizaciju agresivnosti mjenjenih AQ upitnikom i crta ličnosti. U skupini ispitanika osuđenih za nasilnički kriminalitet najviša značajna povezanost nalazi se između fizičke agresije i ugodnosti ($r = 0,346$), srdžbe i emocionalne stabilnosti ($r = 0,369$) te hostilnosti i emocionalne stabilnosti ($r = 0,373$), iako je ta povezanost zapravo niska. U skupini ispitanika osuđenih za nenasilnički kriminalitet najviša povezanost nađena je između srdžbe i emocionalne stabilnosti ($r = 0,567$) te hostilnosti i emocionalne stabilnosti ($r = 0,490$). Sve značajne korelacije pozitivnog su predznaka, dakle viši rezultati na skalama ugodnosti, savjesnosti i emocionalne stabilnosti povezani su s višim rezultatom na upitniku agresije AQ (koji upućuje na nižu razinu agresije). Kao što je navedeno, kod AQ upitnika viši ukupni rezultat na skali označava nižu razinu agresije. U skupini neosuđenih ispitanika gotovo da uopće nema značajnih povezanosti. Međutim, u usporedbi s visinama statistički značajnih povezanosti crta ličnosti s varijablama za operacionalizaciju agresivnosti mjenjenih A-87 upitnikom, povezanosti između varijabli ličnosti i varijabli za operacionalizaciju agresivnosti mjenjenih upitnikom agresije AQ nešto su više.

Tablica 6: Korelacije između dimenzija upitnika ličnosti IPIP50 i upitnika agresivnosti AQ za tri različite skupine ispitanika

nasilnički kriminalitet	intelekt	ekstraverzija	ugodnost	savjesnost	em. stabilnost
srdžba	0,036	0,004	0,183*	0,153	0,369**
hostilnost	0,031	0,090	0,233**	0,133	0,373**
fizička	0,071	0,005	0,346**	0,257**	0,265**
verbalna	0,014	0,079	0,203*	0,193*	0,255**
nenasilnički kriminalitet	intelekt	ekstraverzija	ugodnost	savjesnost	em. stabilnost
srdžba	0,094	0,086	0,232**	0,373**	0,567**
hostilnost	0,104	0,056	0,128	0,334**	0,490**
fizička	-0,013	0,002	0,247**	0,291**	0,377**
verbalna	-0,048	0,044	0,149	0,223**	0,407**
neosuđivani	intelekt	ekstraverzija	ugodnost	savjesnost	em. stabilnost
srdžba	0,024	0,013	0,135	0,150	0,281**
hostilnost	0,071	0,026	0,064	0,056	0,140
fizička	-0,004	-0,123	0,026	0,008	0,123
verbalna	-0,072	-0,090	-0,026	-0,047	0,174*

4. RASPRAVA

Rezultati istraživanja pokazali su da postoji značajna povezanost između dva skupa ispitivanih varijabli – različitih oblika agresije i crta ličnosti u skupinama ispitanika osuđenih za nasilnički kao i kod ispitanika osuđenih za nenasilnički kriminalitet. U skupini neosuđenih ispitanika nije nađena značajna povezanost.

U obje skupine osuđenih ispitanika najviše korelacije s kanoničkim faktorom od crta

ličnosti imaju savjesnost i emocionalna stabilnost, s tim da u skupini osuđenih za nasilnička djela visoki koeficijent korelacije s kanoničkim faktorom ima i ugodnost. Glede varijabli za operacionalizaciju agresivnosti – visoke korelacije s kanoničkim faktorom nalaze se kod svih oblika agresije, kod oba korištena upitnika te u obje skupine. Postotak objašnjenog zajedničkog varijabiliteta između skupova ispitivanih varijabli nije naročito visok (od 25 % do 36 %), osim u slučaju analize između crta ličnosti i varijabli za operacionalizaciju agresivnosti mjerenih AQ upitnikom – u skupini ispitanika osuđenih za nenasilnički kriminalitet, gdje iznosi 61 %. Može se reći da su osobe s višim rezultatima na mjeri neuroticizma te nižim rezultatima na mjeri savjesnosti i ugodnosti sklonije agresivnim reakcijama i ponašanju. Tablice kroskorelacija dodatno potvrđuju dobivene rezultate. Od pet crta ličnosti, kod dviju, točnije intelekta i ekstraverzije, gotovo da se ne nalazi značajna povezanost s varijablama za operacionalizaciju agresivnosti kod sve tri skupine ispitanika; dok su ugodnost, savjesnost i emocionalna stabilnost statistički značajno povezani s gotovo svim varijablama za operacionalizaciju agresivnosti.

Rezultati su u skladu s očekivanjima i istraživanjima navedenim u uvodnome dijelu. Mnoga istraživanja ističu neuroticizam (emocionalnu stabilnost kao suprotni kraj skale) i ugodnost kao crte najčešće značajno povezane s agresivnim ponašanjem (Miller i sur., 2003; Gleason i sur., 2004). Sharpe i Desai (2001) koristeći AQ upitnik agresivnosti pokazali su da je neuroticizam u visokoj korelaciji sa srdžbom i hostilnošću u usporedbi s preostale dvije skale upitnika, a navedeno se nalazi i u ovom istraživanju (kod obje skupine osuđenih ispitanika). Costa i sur. (1998, prema Bettencourt i sur., 2006) također ističu povezanost neuroticizma s hostilnošću te agresijom općenito. Nadalje, ovim je istraživanjem pronađena i značajna povezanost agresije i savjesnosti (u skupini nasilničkog kriminaliteta). Zaokuplja podatak da istraživanja nalaze i taj oblik povezanosti. Tako Sharma i Raju (2013) nalaze značajnu negativnu korelaciju između savjesnosti, ugodnosti te otvorenosti s različitim oblicima agresivnosti. Ang i sur. (2004) također nalaze značajnu negativnu vezu savjesnosti i ugodnosti s agresijom.

Zamjetno je da su značajni rezultati nađeni za osuđene ispitanike, ali ne i za skupinu neosuđenih ispitanika. Na prvi bi se pogled možda očekivala značajna povezanost samo kod osuđenih za nasilna kaznena djela zbog samog naziva skupine, a koja podrazumijeva uporabu agresije. No izvođenje nenasilnih kaznenih djela poput provale, krađe i sl. zasigurno uključuje ostale pojave oblike agresije (latentne, indirektno). Može se reći da nenalaženje značajne povezanosti ličnosti i agresije kod neosuđenih ispitanika upućuje na prediktivnu vrijednost mjera i agresije i ličnosti jer se značajni rezultati nalaze samo kod ispitanika koji su uistinu počinili djela koja uključuju agresivno ponašanje. Kada se uspoređuju dvije skupine osuđenih ispitanika – razlika se nalazi jedino kod ugodnosti, odnosno visine koeficijenta korelacije s kanoničkim faktorom koji je znatno niži kod osuđenih za nenasilna djela od osuđenih za nasilnička kaznena djela. Prema tablici kroskorelacija, razlika među dvije skupine vidi se kod crte neuroticizma – obje skupine imaju značajne koeficijente sa svim varijablama za operacionalizaciju agresivnosti (A-87 i AQ), ali su koeficijenti viši kod osuđenih za nenasilnički kriminalitet. Razlika se vidi i kod već spomenute crte ugodnosti – koeficijenti korelacije s agresijom viši su u skupini osuđenih za nasilnički kriminalitet. Očito su nasilnim djelima skloniji ispitanici koji imaju niske rezultate i na mjeri ugodnosti. Rezultat ne iznenađuje jer se ta crta pokazala iznimno važnom u pogledu agresije. Naime, Bettencourt i sur. (2006) ističu da istraživanja ukazuju na negativnu povezanost ugodnosti i agresije u provocirajućim, ali i u neutralnim uvjetima, dok se pokazalo da je neuroticizam pozitivno povezan s agresivnim ponašanjem samo u provocirajućim uvjetima.

Istraživanja koja ispituju povezanost agresije i ličnosti nerijetko se provode na neosuđivanoj populaciji, što je njihov veliki nedostatak jer ne nude podatke o stvarnoj povezanosti s agresivnim ponašanjem, već samo mogućnost predviđanja. Iako i ovo istraživanje spada u ono korelacijskog tipa te se do uzročno-posljedičnih zaključaka ne može doći, ono je provedeno na tri različite skupine od kojih je jedna osuđena za nasilna kaznena djela – dakle izrazito agresivna djela. Znači – može se vidjeti razlika u povezanosti varijabli za operacionalizaciju agresivnosti i varijabli ličnosti između ispitanika koji jesu činili agresivna djela i onih koji nisu činili agresivna djela. U usporedbi s ostalim istraživanjima prethodno navedeno ističe se kao prednost.

Istraživanje je imalo nekoliko nedostataka. Prije svega to je veličina uzorka sudionika, stoga bi bilo dobro ponoviti istraživanje na većem broju ispitanika, ali i u longitudinalnim istraživanjima (ispitati reflektiraju li se određene sankcije na povezanost ličnosti i agresivnosti). Dalje, mnogobrojni faktori mogu utjecati na odnos ličnosti i agresije u funkciji modulator ili medijator varijable; primjerice, izloženost stresu čiji bi utjecaj bilo vrlo korisno ispitati i kontrolirati budućim istraživanjem.

Dalje, u pregledu literature ne nailazi se na mnogo istraživanja koja eksperimentalno ispituju agresivno ponašanje a da pritom mjere i crte ličnosti peterofaktorskog (Big Five) modela ličnosti. Naime, puno istraživanja ispituje utjecaj različitih nezavisnih varijabli na agresivnost kao zavisnu varijablu, ali rijetko pri tome ispituju i spomenute crte ličnosti. Stoga bi budućim istraživanjem bilo zanimljivo eksperimentalno ispitati navedeno.

Rezultati ovog te ostalih istraživanja koja su dobila slične rezultate najbolje se mogu iskoristiti prilikom različitih postupaka selekcije kandidata. Prije svega prilikom selekcije kandidata za radna mjesta (primjerice u policijskoj ili vojnoj službi) u kojima je iznimno važno iz postupka izbaciti pristupnike sklonije agresivnom reagiranju i ponašanju. Drugim riječima, rezultati mogu služiti mjerama prevencije određenih oblika kriminaliteta, ali i za modifikaciju mjera sankcija specifičnih profila osuđenika. Rezultati pokazuju da je kao dodatnu kontrolu, uz upitnike koji mjere sklonost agresiji, potrebno koristiti i mjere ličnosti te posebnu pažnju obratiti na rezultate na skalama savjesnosti, ugodnosti i neuroticizma. Naglasak se stavlja ponajprije na rezultat na mjeri ugodnosti jer je, kao što je navedeno, ona povezana s agresijom i u neutralnim i u provocirajućim uvjetima. A u ovom istraživanju glavna je razlika među osuđivanim skupinama ispitanika nađena upravo u saturaciji kanoničkog faktora crtom ugodnosti – visoka saturacija prisutna je jedino kod osuđenih za nasilna kaznena djela.

5. ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja pokazali su da postoji značajna povezanost između različitih oblika agresije i crta ličnosti u skupinama ispitanika osuđenih za nasilnički kriminalitet te ispitanika osuđenih za nenasilnički kriminalitet. U skupini neosuđenih ispitanika nije nađena značajna povezanost.

U obje skupine osuđenih ispitanika najviše korelacije s kanoničkim faktorom od crta ličnosti imaju savjesnost i emocionalna stabilnost, s tim da u skupini osuđenih za nasilnička djela visoki koeficijent korelacije s kanoničkim faktorom ima i ugodnost. Od varijabli za operacionalizaciju agresivnosti – visoke korelacije s kanoničkim faktorom nalaze se kod svih

oblika agresije, kod oba korištena upitnika te u obje skupine osuđenih ispitanika. Postotak objašnjenog zajedničkog varijabiliteta između skupova ispitivanih varijabli najviši je kod analize crta ličnosti i varijabli za operacionalizaciju agresivnosti mjerenih AQ upitnikom (61 %). Dakle, ispitanici s višim rezultatima na mjeri neuroticizma te nižim rezultatima na mjeri savjesnosti i ugodnosti (samo u skupini nasilničkog kriminaliteta) skloniji su agresivnim reakcijama i ponašanju. Rezultati daju smjernice i za mjere prevencije određenih oblika kriminaliteta, za selekciju kandidata za specifične vrste radnih mjesta, kao i za modifikaciju mjera sankcije specifičnih profila osuđenika.

LITERATURA

1. Ang, R. P., Ng, A., Wong, S., Leng, V. (2004). Relationship Between Big Five Traits and Aggression: A Comparison Between Undergraduates from Australia and Singapore. *Journal of Psychology in Chinese Societies*, 5, 291.-299.
2. Barlett, C. P., Anderson, C. A. (2012). Direct and Indirect Relations Between the Big 5 Personality Traits and Aggressive and Violent Behavior. *Personality and Individual Differences*, 8, 870.-875.
3. Bettencourt, B. A., Talley, A., Benjamin, A. J., Valentine, J. (2006). Personality and Aggressive Behavior Under Provoking and Neutral Conditions: a Meta-Analytic Review. *Psychological Bulletin*, 132, 751.-77.
4. Bratko, D., Sabol, J. (2006). Osobine ličnosti i osnovne psihološke potrebe kao prediktori zadovoljstva životom: rezultati on-line istraživanja. *Društvena istraživanja*. 4-5, 693.-713.
5. Buss, H. A., Perry, M. (1992). The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, American Psychological Association, Vol. 63, No. 3, 452.-459.
6. Campbell, A., Muncer, S. (2009). Can 'Risky' Impulsivity Explain Sex Differences in Aggression? *Personality and Individual Differences*, 47, 402.-406.
7. Costa, P. T. Jr., McCrae, R. R. (2005). NEO PI-R priručnik. Jastrebarsko: Naklada Slap.
8. Digman, J. M., Inoyue, J. (1986). Further Specification of the Five Robust Factors of Personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 116.-123.
9. Eysenck, H. J., Eysenck, S. B. G. (1994a). Norme za Eysenckov upitnik ličnosti: Oblik za odrasle. Jastrebarsko: Naklada Slap.
10. Eysenck, H. J., Eysenck, S. B. G. (1994b). Eysenckove skale ličnosti. Jastrebarsko: Naklada Slap.
11. Gleason, K. A., Jensen-Campbell, L. A., Richardson, D. S. (2004). Agreeableness as a Predictor of Aggression in Adolescence. *Aggressive Behavior*, 30, 43.-61.
12. Huesmann, L. R., Eron, L. D., Lefkowitz, M. M., Walder, L. O. (1984). Stability of aggression over time and generations. *Developmental Psychology*, 20, 1120.-1134.
13. Knezović, Z., Kulenović, A., Šakić, V., Zarevski, P., Žužul, M. (1989). Psihološke karakteristike osuđenih osoba (I dio) Evaluacija dijagnostičkih postupaka. *Znanstvena edicija časopisa "Penološke teme"*, Zagreb.
14. McCrae, R. R., Costa, P. T. Jr. (1997). Validation of the Five-Factor Model of Personality Across Instruments and Observers. *Journal of Personality and Social Psychology*. 52, 81.-90.
15. McCrae, R. R., Costa, P. T. Jr. (1999). A Five-Factor Theory of Personality. In I. A. Pervin (ed.). *Handbook of Personality: Theory and Research*. New York: Guilford.

16. McGuire, J. (2004). *Understanding Psychology and Crime*. Bell & Bain Ltd, Glasgow.
17. Mejovšek, M. (1989). Evaluacija institucionalnog penološkog tretmana. *Penološke teme*, 4, 1.-9.
18. Mejovšek, M., Cajner-Mraović, I., Budanovac, A. (1997). Obilježja ponašanja i obitelji maloljetnih počinitelja nasilnih i nenasilnih delikata. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 33, 23.-35.
19. Miller, J. D., Lynam, D., Leukefeld, C. (2003). Examining Antisocial Behavior Through the Five-Factor Model of Personality. *Aggressive Behavior*, 29, 497.-514.
20. Mlačić, B., Goldberg, L. R. (2007). An Analysis of a Cross-Cultural Personality Inventory: The IPIP Big-Five Factor Markers in Croatia. *Journal of Personality Assessment*. 88, 2, 168.-177.
21. Ozer, D. J., Reise, S. P. (1994). Personality Assessment. *Annual Review of Psychology*. 45, 357.-388.
22. Sharma, M. K., Raju, M. (2013). Relationship of Personality Dimensions and Aggression in Romantic Relationship Among Youth. *Indian Journal of Psychological Medicine*, 35, 197.-202.
23. Sharpe, J. P., Desai, S. (2001). The Revised NEO Personality Inventory and the MMPI-2 Psychopathology Five in the Prediction of Aggression. *Personality and Individual Differences*, 31, 505.-518.
24. Vukosav, J. (2001). Faktorska struktura novog upitnika agresivnosti. *Policija i sigurnost*, 10, 1.-6, 1.-22.
25. Vukosav, J. (2002). Razlike u agresivnosti i doživljaju tretmana između osuđenika iz otvorenih i zatvorenih kaznenih zavoda. *Policija i sigurnost*, 11, 163.-202.
26. Vukosav, J. (2006). *Kriminalistika i psihologija*. U: Berislav Pavišić, Duško Modly, Petar Veić (ur.) *Kriminalistika*. str. 51.-91, 490.-493. Golden marketing. Tehnička knjiga. Zagreb.
27. Vukosav, J., Glavina Jelaš, I., Sindik, J. (2015). Razlikovna obilježja agresivnog ponašanja počinitelja nasilničkog kriminaliteta. *Zbornik radova IV. međunarodne znanstveno-stručne konferencije "Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu"*, 425.-440.
28. Žužul, M. (1989). *Agresivno ponašanje: psihologijska analiza*. Zagreb: Radna zajednica Republičke konferencije Saveza socijalističke omladine Hrvatske.
29. Žužul, M., Knezović, Z., Šakić, V. (1989). Da li je agresivnost patološka osobina ličnosti? *Penološke teme*, 4, 201.-206.

Summary

Joško Vukosav, Ivana Glavina Jelaš, Joško Sindik

Relationship Between Aggression and Personality Traits of Perpetrators of Violent and Non-Violent Crimes

The aim of the research was to determine whether there is a correlation between variables of aggressiveness and personality variables in three groups of persons: legally convicted of the most serious criminal offenses in the area of violent crime (murder, rape, etc.), legally convicted of non-criminal offenses (imprisonment, forgery of documents, etc.), and the corresponding group of people from the general population who have not been convicted (NO). Three age groups of male participants were examined: NK (N = 138), NNK (N = 149) and NO (N = 147). Three measuring instruments were applied: the International Personality Item Pool (IPIP50), the Buss and Perry aggression questionnaire, and the A-87 aggression questionnaire. The results of canonical correlation analysis

show a statistically significant correlation between personality traits and aggressiveness of persons belonging to two groups of perpetrators of criminal offenses (NK and NNK), but not to non-respondents. In both groups of convicted perpetrators, the most correlated with the canonical factor of the personality line have conscientiousness and emotional stability, and in the group condemned for violent acts, the high coefficient of correlation with the canonical factor has a pleasantness. All aggressiveness variables have high correlations with the canonical factor, both of the questionnaire used and in both groups of convicted persons. Research results may serve to model prevention measures, primarily with a view to preventing the occurrence of violent and non-violent criminality.

Key words: aggression, A-87, AQ, criminal offenses, five-factor model of personality.